

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІКАРНЯНОЇ КЛОУНАДИ

Грида Тетяна Валентинівна

голова правління Харківського фонду психологічних досліджень

Пашенко Андрій Віталійович

кандидат медичних наук,

лікар ортопед-травматолог відділення дитячої ортопедії

ДУ «Інститут патології хребта та суглобів

імені проф. М. І. Ситенка НАМН України»

Тихомірова Фаріда Ахнявівна

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії Одеського національного

університету імені І.І. Мечникова

Лікарняна клоунада стає загальносвітовою практикою, рух лікарняних клоунів вже 25 років існує в багатьох країнах світу – Франції, Німеччині, США. У багатьох країнах вона стає професійною діяльністю [2]. Наприклад, в Ізраїлі існують спеціальні факультативи, медичний персонал навчають як лікарняних клоунів [4, с. 184]. У Берліні створена кафедра лікарняної клоунади. У Литві лікарняні клоуни – під патронатом президента, їх фінансують з адміністрації.

В Україні лікарняні клоуни – це волонтери, які бажають працювати з важкохворими дітьми за методикою реабілітації, адаптації, зняття стресу і страху при медичних процедурах. Адже діти в лікарнях рідко виходять з відділення, у них жорсткий графік, постійний нагляд, уколи, операції, батьки переживають – все це створює напругу.

Як відомо, клоун – архетипічний персонаж. Сучасні антропологи спостерігають у деяких племен традиційні практики на випадок хвороби, що схожі на сучасні клоунські історії. Клоуни певним чином стоять на межі життя і смерті. Людина без мистецтва, без розваг, без радощів просто згасає. І навпаки,

якщо дитина навіть у важких умовах може веселитися – життя набуває сенсу. Недарма карнавальна культура розквітає серед повного занепаду [3].

У звичайний час лікарняні клоуни самі приходять в дитячі відділення, відвідують і тих, хто готовий побігати, і тих, хто не може піднятися з ліжка, стають «трикстерами», порушниками кордонів, зачинателями змін, джерелом хаосу, радощів та достатку. В умовах карантину клоуни перейшли в дистанційний формат – спілкувалися із маленькими пацієнтами онлайн та під вікнами лікарень, або навіть через віконне скло, повиснувши ззовні на мотузках. Для дітей, засмучених довгим лікуванням і карантинном, клоун за вікном – це диво неймовірне, порівнянне хіба що з раптовим одужанням.

Лікарняні клоуни не приходять смішити, вони приходять приділити час, зазвичай здійснюючи свою діяльність в медичному або іншому закладі (інтернаті, хосписі). Своєю присутністю волонтери допомагають дітям відволікатися від болю, супроводжують на маніпуляції і зустрічають з операції, сидять з дитиною, коли не можуть батьки. Життя залишається життям і процес лікування не повинен видаляти дитину з нього. Гра та гумор допомагають дітям та їхнім родинам не тільки адаптуватися в лікарняних умовах, але й повернутися в нормальне середовище, після довгого перебування у лікарні.

Успішна робота лікарняних клоунів значною мірою залежить від ставлення медиків, від рекомендації головного лікаря. За свою діяльність клоун не отримує будь-якої винагороди або матеріального заохочення від батьків, дітей або кого-небудь з медичного персоналу лікарні або адміністрації. Лікарняний клоун здійснює тільки ті дії, які відповідають його кваліфікації. У кожному місті та в кожному відділенні ставлення медиків різне. Клоунам часто потрібно доводити, що їхня діяльність не шкодить роботі медичного персоналу, а навпаки допомагає. Коли лікарі починають прив'язувати дитину до крісла і робити укол, звичайно, це шок. Коли дитину в операційну супроводжує клоун, цього шоку легко позбавитись за допомогою спеціальних ігор. Лікарняний клоун не повинен дозволяти собі висловлювання щодо організації роботи, персоналу, дирекції медичного закладу.

Лікарняний клоун має працювати в парі, кожен несе відповідальність за свої дії. Клоун повинен утримуватися від будь-яких зауважень, які могли б бути некоректними, а також не висловлювати будь-яких суджень, які укорінені у власних звичаях, традиціях та переконаннях. Він виконує свої дії з професійною сумлінністю, незалежно від походження, статі, національності, релігії, звичаїв, сімейного стану, соціального середовища, освіти. Клоун не повинен вибудовувати «професійні» відносини з дитиною і його родиною, навпаки, волонтер повинен постаратися зробити все від нього залежне для того, щоб стати партнером сім'ї.

Клоун здійснює свою діяльність при дотриманні почуття власної гідності і поваги до особистості дитини та її родини. За кордоном трохи більше дистанція між клоуном і дітьми, особистий простір дитини чітко обмежений – клоуни не можуть дитину обійняти, доторкнутися до неї.

Лікарняний клоун має дотримуватися професійної таємниці. Інформація, що стала відома йому в результаті професійної діяльності, не може бути передана третім особам. У соцмережах часто виставляють яскраві і веселі світлини, де щось відбувається. Зараз потрібно враховувати, що публікації світлин з дітьми у соціальних мережах можливо робити лише за згоди батьків. Винятки складають випадки, коли фото передають самі діти або їхні батьки.

У лікарняного клоуна повинна вестися особиста санітарна книжка і він зобов'язаний регулярно здавати всі необхідні аналізи і проходити необхідні обстеження. Лікарняний клоун повинен вести здоровий спосіб життя, він не може курити пізніше, ніж за дві години до виходу в лікарню. Лікарняний клоун не може спізнюватися.

Лікарняний клоун завжди спостерігає за безпекою дитини. Він не повинен наражати на небезпеку в процесі ігор або при використанні ігрових аксесуарів. Лікарняний клоун має знати симптоми захворювань, розбиратися в медичних процедурах – як проходить лікування дитини і як вона себе після цього почуває.

Команда харківських клоунів працює в клініці дитячої ортопедії Інституту патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка НАМН України. Волонтери

допомагають одужати після важких операцій травмованим та «кришталевим» дітям з вадами розвитку кісток [1, с. 33]. Тому потрібно продумати ігри, які будуть для них корисними та небезпечними. Разом із лікарями та реабілітологами Харківського Інституту патології хребта та суглобів ім. проф. Ситенка лікарняні клоуни зробили відео веселої руханки.

Волонтер завжди діє в союзі з медичною командою і несе відповідальність за свої дії. Лікарняний клоун дотримується внутрішніх правил, правил техніки безпеки, режиму медичного закладу. Існує думка, що лікарняні клоуни працюють переважно із пацієнтами в онковідділеннях. Є набагато більше різних відділень, які вважаються «морально легшими». Але онкологію зараз успішно лікують, і в хоспісі перебувають не тільки паліативні діти, а й ті, хто просто проходить реабілітацію. Клоуни взагалі за те, щоб спілкуватися зі здоровою частиною дитини, з «хворою» мають справу лікарі.

Клоуни прагнуть покращувати і вдосконалювати свої знання та навички, теоретичні пізнання в психології. Це є гарантією якості їхньої діяльності. Крім того, потрібно враховувати особливості стану дітей, знати і психологію, і вікові особливості дітей; стануть в нагоді і навички акторської майстерності. Волонтери прагнуть включити гру, гумор та фантазію в повсякденне життя дітей.

Лікарняний клоун володіє спеціальними навичками і діє відповідно до правил лікарні і розпоряджень медичного персоналу. Він може робити тільки те, що дозволено режимом лікарні. Це означає, що клоуни зобов'язані розуміти і поважати атмосферу медичного закладу і максимально адаптувати до неї свою діяльність. Головне – забезпечити безпеку дитини, розважити її, щоб потім можна було заспокоїти. Важливо не говорити на лікарняні теми, не обговорювати діагнози. Нагальною необхідністю стає створення Кодексу професійної етики лікарняного клоуна. Цей кодекс доцільно пристосувати до іншої волонтерської діяльності у лікарнях та соціальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грида Т., Тихомірова Ф., Шевченко Н. Гра як інструмент лікарняної клоунади. Філософія та гуманізм. 2018. Вип. 1. С. 31–40.
2. Гурьева Е. С. Теоретические аспекты больничной клоунады – анализ отечественной и зарубежной литературы. Казанский педагогический журнал. 2016. С. 139–14.
3. Кирилюк О. С. «Ha-ha» said the clown: блазень як звір, тотем, цар, раб та жертва (Універсально-культурний стадіальний аналіз фігури циркового клоуна). Δόξα / Докса. Зб. наукових праць з філософії та філології. Вип. 9. Семантичні й герменевтичні виміри сміху. Одеса: ОНУ ім. І. Мечникова, 2006, С. 8–17.
4. Тихомірова Ф.А. Життя навчить сміятися крізь сльози (сміх у стінах лікарні). Δόξα / Докса. Збірник наук. праць з філософії та філології. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2016. Вип. 25. С. 171–194.